

УДК 330.115:658.1

Якимчук Т.П.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Криворізького економічного інституту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

Донських Ю.А.

*студентка
Криворізького економічного інституту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

SOLVENCY AS A DETERMINING FACTOR OF THE COMPANIES' EFFICIENT DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

У статті аргументовано необхідність аналізу платоспроможності підприємства. Ґрунтуючись на чисельних дослідженнях, розглянуто законодавче забезпечення поняття платоспроможності, систематизовано підходи до тлумачення даного терміну. Проаналізовано фактори, що впливають на платоспроможність підприємств України. За результатами факторного аналізу платоспроможності ПАТ «Миронівський хлібопродукт» встановлено тип його фінансової стійкості. На підставі отриманих даних запропоновано рекомендації.

Ключові слова: платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість, тип фінансової стійкості, агропромисловий комплекс.

АННОТАЦІЯ

В статье аргументирована необходимость анализа платежеспособности предприятия. Основываясь на многочисленных исследованиях, авторами рассмотрено законодательное обеспечение понятия платежеспособности, систематизированы подходы к его толкованию. Проанализированы факторы, влияющие на платежеспособность предприятий Украины. По результатам факторного анализа платежеспособности ПАО «Мироновский хлебопродукт» определен тип его финансовой устойчивости. На основании полученных данных предложены рекомендации.

Ключевые слова: платежеспособность, ликвидность, финансовая устойчивость, тип финансовой устойчивости, агропромышленный комплекс.

ANNOTATION

The article substantiates the necessity of analyzing the solvency of a company. Based upon numerous studies, the authors considered the legislative provision of the notion of solvency, systematized approaches to the interpretation of this term. The research analyzes the factors affecting the solvency of the Ukrainian businesses. According to the results of the factor analysis of PJSC "Myronivsky Hliboproduct" solvency, the type of financial stability of the company is determined. The recommendations are proposed on the ground of the analytical results.

Keywords: solvency, liquidity, financial stability, type of financial stability, agroindustrial complex.

Постановка проблеми. Ефективна діяльність підприємств є основою процвітання економіки. Зростання кількості суб'єктів бізнесу сприяє наповненню ринку товарами та послугами, а головне – вирішенню питання зайнятості населення шляхом створення нових робочих місць. За таких умов підприємницька діяльність стає

рушійною силою інноваційного розвитку та структурної перебудови економіки.

Останнім часом затяжна політична криза та економічна нестабільність в Україні призвели до виникнення в діяльності вітчизняних підприємств низки проблем, які суттєво позначилися на їх фінансовому стані. Саме тому важливим завданням для підприємства є періодична, точна та якісна оцінка основних фінансових показників, зокрема платоспроможності. Найвні методи аналізу за всього їх різноманіття потребують удосконалення та постійної адаптації до вимог сьогодення, а показники діяльності – уніфікації підходів до їх визначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки платоспроможності підприємств розглядалися у працях зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема: І.О. Бланка, Н.М. Давиденка, О.В. Єфимової, В.М. Івахненка, К.В. Ізмайлової, Г.Г. Кірейцева, В.В. Ковальова, Л.А. Лахтіонової, Є.В. Мниха, Е. Нікбахта, Г.В. Савицької, О.О. Шеремета та ін.

Незважаючи велику кількість робіт, присвячених проблемам визначення платоспроможності та методичних підходів до її оцінки, залишається недостатньо вивченим питання систематизації трактувань даного поняття та показників, що дають загальне уявлення про платоспроможність суб'єктів підприємництва. Крім того, низький її рівень потребує нових підходів, адаптованих до динамічно змінюваних умов ведення бізнесу.

Мета статті полягає у систематизації наявних підходів до визначення поняття платоспроможності підприємства та розробленні пропозицій щодо її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами аналізу економічної літератури встановлено наявність розбіжностей не лише у тлумаченні поняття «платоспроможність», а й суттєвих протиріч у методичних підходах до розрахунку її показників. На нашу думку,

для узагальнення та систематизації визначень доцільно виділити такі три підходи (табл. 1).

Більшість науковців притримується думки, що платоспроможність – це ліквідність. Деякі вважають, що дане поняття виражається фінансовою стійкістю. Втім, украй важливим є розгляд платоспроможності у поточній та довгостроковій перспективах. Не вирішує це дискусійне питання й нормативно-законодавче забезпечення України, в якому відсутнє визначення платоспроможності.

Так, для фінансових посередників чітко прописані умови забезпечення платоспроможності страхових компаній [12] та критерії віднесення банківських установ до категорії неплатоспроможних [13]. Разом із цим, згідно із Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ (у редакції від 04 червня 2017 р.), неплатоспроможність визначається як неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше як через відновлення його платоспроможності [14].

Грунтуючись на проведеному дослідженні, на нашу думку, доцільно визначати платоспроможність підприємства як його спроможність виконати свої грошові зобов'язання (коротко-

строкові та довгострокові) перед кредиторами після настання встановленого строку з можливістю подальшого здійснення фінансово-господарської діяльності такого підприємства.

Досвід діяльності вітчизняних підприємств протягом останніх років свідчить про зниження їх платоспроможності, зумовлене нестабільністю економічних процесів, руйнівним впливом інфляції, несистемністю впровадження реформ і високою волатильністю цін на світових ринках. Факторний аналіз динаміки основних показників поточної платоспроможності підприємств України подано в табл. 2.

Зниження поточної платоспроможності підприємств України було викликано зростанням поточних зобов'язань і забезпечень темпами, що перевищили темпи підвищення оборотних активів. У розрізі підприємств за видами економічної діяльності найбільший вплив на зростання поточних зобов'язань і забезпечень у 2015 р. здійснили підприємства промисловості, що становило 31,4% від загальної їх суми, а також оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 29,46% усіх поточних зобов'язань і забезпечень.

Розраховані в табл. 2 показники поточної платоспроможності не відповідали норматив-

Таблиця 1

Систематизація підходів до визначення поняття «платоспроможність підприємства»

Підхід до визначення	Основна теза	Автор
У короткостроковій перспективі	Достатність ліквідних активів для погашення в будь-який момент усіх своїх короткострокових зобов'язань перед кредиторами	М.С. Абрютіна, А.В. Грачов [1, с. 20]; І.О. Бланк [2, с. 114]; Л.А. Лахтіонова [3, с. 176]; О.О. Непочатенко [4, с. 365]; Є.В. Мних [5, с. 202]
У довгостроковій перспективі	Здатність підприємства розраховуватися за своїми довгостроковим зобов'язанням	І.Р. Балабанов [6, с. 124]; В.С. Сирота [7, с. 96]; О.В. Єфимова [8, с. 37]
Змішаний	Здатність підприємства покрити всі короткострокові та довгострокові зобов'язання всіма активами	М.Н. Крейніна [9, с. 32]; А.Д. Шеремет [10, с. 217]; Я.В. Васьковська [11, с. 122]

Таблиця 2

Аналіз поточної платоспроможності підприємств України за 2014–2015 рр.

Показник	Нормативне значення	Станом на:			Відхилення (+; -)	
		01.01.14	01.01.15	31.12.15	2014	2015
Грошові кошти, млн. грн.		195646,0	239087,2	301587,2	+43441,2	+62500,0
Поточні фінансові інвестиції, млн. грн.		229289,6	214718,6	225269,6	-14571,0	+10551,0
Поточні зобов'язання і забезпечення, млн. грн.		2358541,4	2936220,0	4114903,2	+577679,0	+1178683,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,25	0,18	0,15	0,13	-0,03	-0,03
Оборотні активи, млн. грн.		2670152,5	3028941,8	4108602,7	+358789,0	+1079661,0
Запаси, млн. грн.		553124,5	629853,9	850835,4	+76729,4	+220982,0
Коефіцієнт проміжної ліквідності	>0,7-0,8	0,90	0,82	0,79	-0,08	-0,03
Коефіцієнт поточної ліквідності	>2,0	1,13	1,03	1,00	-0,10	-0,03
Коефіцієнт маневреності активів	>0,1	1,36	4,89	-83,62	+3,53	-88,52
Власний оборотний капітал, млн. грн.		311611,1	92721,6	-6300,5	-218890,0	-99022,0

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

ним значенням, що свідчить про неспроможність підприємств України своєчасно погашати свої поточні борги, тоді як загальновідомо, що проблеми з платоспроможністю призводять до збільшення вартості позикових коштів підприємства і, як результат, до прямих фінансових утрат у майбутньому.

Схожу динаміку виявили й показники довгострокової платоспроможності, засвідчивши погіршення за відповідний період фінансової стійкості підприємств України (табл. 3).

На отримані результати в 2015–2016 рр. суттєво вплинуло зростання більшими темпами поточних та довгострокових зобов'язань і забезпечень вітчизняних підприємств порівняно з темпами зростання їх власного капіталу. Разом із цим спостерігається висока залежність фінансування діяльності за рахунок позикових коштів. Низькі значення розрахованих показників сигналізують про підвищення рівня фінансового ризику та зниження стійкості вітчизняних підприємств.

Економіка України суттєво відстає від розвинених країн. Вітчизняні економічні суб'єкти господарювання виступають переважно поставальниками сировини. Для аналізу рівня платоспроможності обрано один із перспективних складників національної економіки – агропромисловий комплекс. Успішний його представник – ПАТ «Миронівський хлібопродукт» – є не лише найбільшим поставальником зерна, а й провідним виробником та переробником м'яса птиці на внутрішньому ринку та в Європі.

На тлі загальноекономічної нестабільності стан поточної платоспроможності ПАТ «Миронівський хлібопродукт» характеризувався такими показниками (табл. 4).

Розраховані показники дали змогу встановити відсутність у компанії достатнього рівня платоспроможності та відобразили однакову динаміку з показниками підприємств Укра-

їни. Найбільший вплив на поточну платоспроможність ПАТ «Миронівський хлібопродукт» мало зростання дебіторської та поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Вагоме скорочення чистого доходу від реалізації продукції компанії в 2015 р. на 39% за значного зростання запасів на 86% засвідчило неефективність управління останніми. Як наслідок, значна частина капіталу була заморожена на тривалий час, знижуючи тим самим ефективність його використання.

Разом із цим протягом аналізованого періоду спостерігалось перевищення кредиторської заборгованості ПАТ «Миронівський хлібопродукт» над дебіторською (рис. 1).

Коефіцієнти співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості протягом 2014–2016 рр. мали варіативний характер, та спостерігалось відхилення їх значень у несприятливий бік від рекомендованих меж коливання (0,9–1,0).

Аналіз довгострокової платоспроможності компанії засвідчив наявність низки загроз її фінансовій стійкості (табл. 5).

Розраховані показники довгострокової платоспроможності ПАТ «Миронівський хлібопродукт» указали на суттєве зниження фінансової стійкості на кінець періоду аналізу порівняно з початком 2014 р. Отримані значення показників не відповідали нормативним, а найбільш впливовими факторами стали зростання поточних та довгострокових зобов'язань і забезпечень за рахунок поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги та інших довгострокових зобов'язань відповідно.

Для комплексності проведення аналізу платоспроможності компанії необхідно визначити тип її фінансової стійкості (табл. 6).

Тривимірний показник типу фінансової стійкості на початок 2014 р. характеризував ПАТ «Миронівський хлібопродукт» як фінансово

Таблиця 3
Аналіз довгострокової платоспроможності підприємств України за 2014–2015 рр.

Показник	Нормативне значення	Станом на:			Відхилення (+;-)	
		01.01.14	01.01.15	31.12.15	2014	2015
Власний капітал, млн. грн.		1783983,1	1810179,6	2288741,4	+26196,5	+478561,8
Валюта балансу, млн. грн.		5095248,4	6060319,8	8073783,4	+965071,4	+2013463,6
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,35	0,30	0,28	-0,05	-0,02
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, млн. грн.		950516,5	1311419,3	1668158,0	+360902,8	+356738,7
Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	зменшення	0,35	0,42	0,42	+0,07	0,00
Поточні зобов'язання і забезпечення, млн. грн.		2358541,0	2936220,2	4114903,2	+577678,8	+1178683,0
Коефіцієнт співвідношення позичкових та власних коштів	<1,0	1,85	2,35	2,53	+0,49	+0,18

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

стійку компанію. Протягом 2015–2016 рр. спостерігалося скорочення у динаміці власних обігових коштів та довгострокових джерел формування запасів. Це викликало зменшення надлишку основних джерел покриття запасів та терміну їх нестачі. Як результат, компанія перетворилася з нормально функціонуючої на фінансово нестійку.

Для ефективного реагування на загрози платоспроможності ПАТ «Миронівський хлібопродукт» доцільно запропонувати схему, що включає вразливі місця компанії та спрямована на подолання дестабілізуючих чинників її ефективного розвитку (рис. 2).

Висновки. За результатами проведеного дослідження можемо сформулювати такі шляхи вирішення наявних проблем:

– необхідність законодавчого визначення поняття «платоспроможність підприємства»

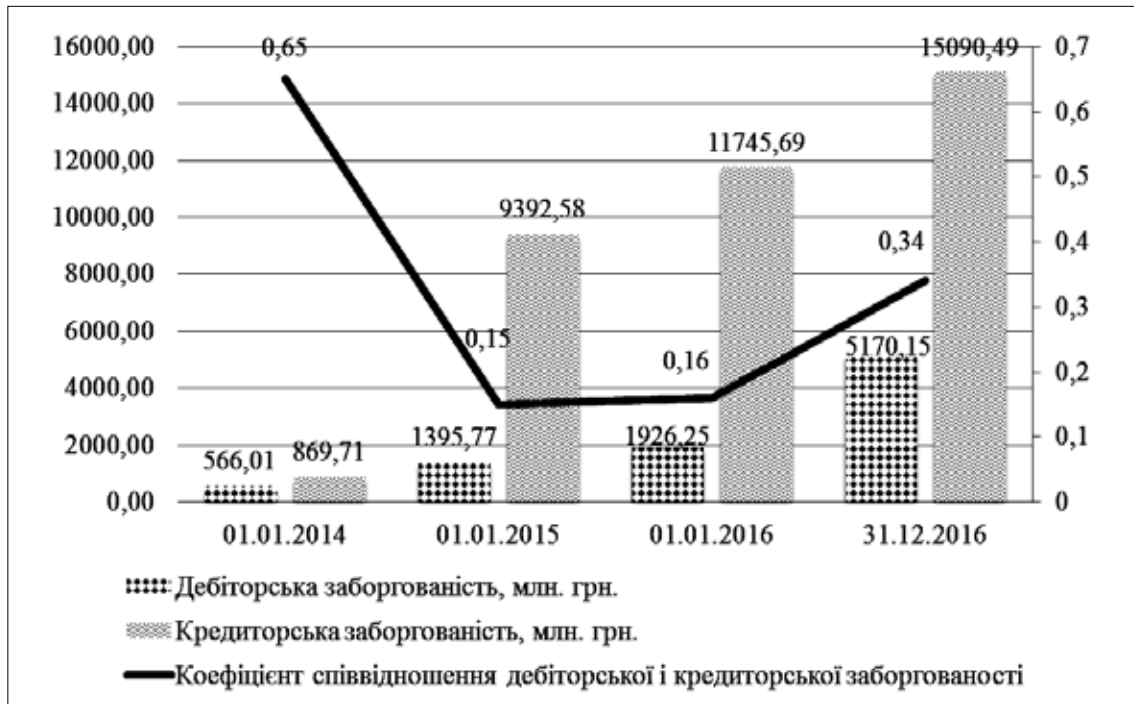


Рис. 1. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості ПАТ «Миронівський хлібопродукт» за 2014–2016 рр.

Джерело: розраховано за даними фінансових звітів ПАТ «Миронівський хлібопродукт»

Таблиця 4

Аналіз поточної платоспроможності ПАТ «Миронівський хлібопродукт» за 2014–2016 рр.

Показник	Нормативне значення	Станом на:				Відхилення		
		01.01.14	01.01.15	01.01.16	31.12.16	2014	2015	2016
Грошові кошти, млн. грн.		1179,37	559,38	784,42	1402,73	-619,99	+225,04	+618,31
Поточні зобов'язання і забезпечення, млн. грн.		2540,35	17672,17	21274,52	24278,81	+15131,82	+3602,35	+3004,29
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0,25	0,46	0,03	0,04	0,06	-0,43	+0,01	+0,02
Оборотні активи, млн. грн.		8546,75	13140,04	18042,00	21968,39	+4593,29	+4901,96	+3926,39
Запаси, млн. грн.		3262,01	4544,68	8447,70	8228,72	+1282,67	+3903,02	-218,98
Коефіцієнт проміжної ліквідності	>0,7-0,8	2,08	0,49	0,45	0,57	-1,59	-0,04	+0,12
Коефіцієнт поточної ліквідності	>2,0	3,36	0,74	0,85	0,90	-2,62	+0,11	+0,05
Коефіцієнт маневреності активів	>0,1	0,20	-0,12	-0,24	-0,61	-0,32	-0,12	-0,37

Джерело: розраховано за даними фінансових звітів ПАТ «Миронівський хлібопродукт»

Таблиця 5

Аналіз довгострокової платоспроможності ПАТ «Миронівський хлібопродукт» за 2014–2016 рр.

	Нормативне значення	Станом на:				Відхилення		
		01.01.14	01.01.15	01.01.16	31.12.16	2014	2015	2016
Власний капітал, млн. грн.		9074,09	3011,59	1744,49	3391,35	-6062,50	-1267,10	+1646,86
Валюта балансу, млн. грн.		21343,59	33411,36	44860,88	51796,00	+12067,77	+11449,52	+6935,12
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,43	0,09	0,04	0,07	-0,34	-0,05	+0,03
Довгострокові зобов'язання, млн. грн.		9729,15	12727,61	21841,88	24125,84	+2998,46	+9114,27	+2283,96
Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	зменшення	0,52	0,81	0,93	0,88	+0,29	+0,12	-0,05
Поточні зобов'язання і забезпечення, млн. грн.		2540,35	17672,17	21274,52	24278,81	+15131,82	+3602,35	+3004,29
Коефіцієнт співвідношення позичкових та власних коштів	<1,0	1,35	10,09	24,72	14,27	+8,74	+14,63	-10,45

Джерело: розраховано за даними фінансових звітів ПАТ «Миронівський хлібопродукт»

Таблиця 6

Аналіз типу фінансової стійкості ПАТ «Миронівський хлібопродукт» у 2014–2016 рр., млн. грн.

Показники	Станом на:			
	01.01.14	01.01.15	01.01.16	31.12.16
1. Власний капітал	9074,1	3011,6	1744,5	3391,4
2. Необоротні активи	12796,8	20271,3	26818,9	29827,6
3. Власні обігові кошти (р.1 - р.2)	-3722,8	-17259,7	-25074,4	-26436,3
4. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	9729,2	12727,6	21841,9	24125,8
5. Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	13451,9	-4532,1	-3232,5	-2310,4
6. Короткострокові кредити та позики	2540,4	17672,2	21274,5	24278,8
7. Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	15992,3	13140,0	18042,0	21968,4
8. Запаси	3262,0	4544,7	8447,7	8228,7
9. Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	-6984,8	-21804,4	-33522,1	-34665,0
10. Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	+10189,9	-9076,8	-11680,2	-10539,1
11. Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	+12730,2	+8595,4	+9594,3	+13739,7
12. Запас стійкості фінансового стану, днів (р.9 Ч 360 / р.11)	198	381	439	277
13. Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття на 1 грн. запасів (р.11 / р.8)	3,90	1,90	1,10	1,70
Показники типу фінансової стійкості				
14. Тривимірний показник (S)	0,1,1	0,0,1	0,0,1	0,0,1
15. Тип фінансової стійкості (S)	Нормальна стійкість фінансового стану	Нестійкий фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан

Джерело: розраховано за методикою [10]

для більш чіткого розуміння даного терміну та усунення розбіжностей у його трактуванні;

– стандартизація та уніфікація показників платоспроможності та їх нормативів з урахуванням галузевих особливостей для забезпечення отримання точних результатів розрахун-

ків, які можуть бути використані економічними суб'єктами господарювання під час прийняття управлінських рішень;

– підвищення уваги з боку законодавчих та контролюючих органів на предмет достовірності представлених даних аудиторськими



Рис. 2. Напрями підвищення платоспроможності ПАТ «Миронівський хлібопродукт»

компаніями, наявним методикам аналізу, які переважно є суперечливими та не відображають реального фінансового стану підприємств;

– пошук нових підходів до розроблення ефективних методів підвищення платоспроможності підприємств України в умовах нестабільного розвитку економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрютіна М.С. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства : [учебно-практичне посібник] / М.С. Абрютіна, А.В. Грачев ; 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Дело и Сервис, 2001. – 266 с.
2. Бланк И.А. Управление денежными потоками / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр ; Эльга, 2002. – 736 с.
3. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств / Л.А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2004. – 368 с.
4. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств : [підручник] / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – Київ : Центр учбової літератури, 2013. – 504 с.
5. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : [підручник] / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 536 с.
6. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта / И.Т. Балабанов ; 2-е изд., доп. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 208 с.
7. Сирота В.С. Корпоративна соціальна відповідальність в системі економічної безпеки підприємств : дис. ... канд. ек. наук : спец. 21.04.02. / В.С. Сирота. – К., 2016. – 217 с.
8. Ефимова О.В. Финансовый анализ: современный инструментарий для принятия экономических решений : [учебник] / О.В. Ефимова ; 3-е изд., испр. и доп. – М. : Омега Л, 2010. – 350 с.
9. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент : [учеб. пособ.] / М.Н. Крейнина. – М. : Дело и Сервис, 1998. – 304 с.
10. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 428 с.
11. Васьковська Я.В. Оцінка економічного потенціалу підприємства як складник процесу реструктуризації: методичний аспект / Я.В. Васьковська // Вісник економіки транспорту і промисловості. Економіка підприємства. – Харків. – 2009. – С. 121–124.
12. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-ВР>.
13. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
14. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.